

22.juli og den politiske debatten -
Politisk retorikk i etterkant av terrorangrepet 22.juli

Bacheloroppgave i statsvitenskap
Universitetet i Stavanger

Jeanette Lea Romslo
Studentnummer: 244347

Veileder: Solveig Grønnestad

Lvert dato: 09.05.2022
Antall ord: 8361

Sammendrag

I denne oppgaven ser jeg på den politiske retorikken i etterkant av terrorangrepet 22.juli 2011. Det er mange områder man kan studere her, men jeg har valgt å blant annet se nærmere på hvordan Fremskrittspartiet har håndtert sine interne utfordringer i etterkant av angrepet. Utfordringer som at gjerningspersonen bak angrepet lenge hadde vært et aktiv medlem hos dem, og at partiets viktigste sak også var en del tankegodset og motivet til terroristen i det grusomme angrepet mot politisk aktive ungdommer på venstresiden.

I kjølvannet av debatten har det også oppstått en ny versjon av en kjent hersketeknikk, nemlig metaforen og begrepet «Utøyakortet». Dette vil jeg se nærmere på, og utforsker hvordan dette begrepet har vært med på å påvirke den uoffisielle debatten, vært med på å øke grov hets og vært med på å skape et fiendebilde av partiet som ble rammet av terroren. Jeg ser også på hvilke konsekvenser det har fått for de på mottakersiden, som har opplevd terror og likevel ønsker å snakke offentlig om ideologien som sto bak. Ideologien som drepte vennene og partifellene dems og som i lang tid kneblet dem.

Avslutningsvis ser jeg kort på Arbeiderpartiet og AUFs retoriske reise fra å være fokusert på «et angrep på demokratiet» da de som regjeringsparti ble rammet i 2011, til en berøringsangst som lammet hele partiet og ungdomspartiet i lang tid, til å få et skifte i etterkant av et annet høyreekstremt angrep i 2019. Og ved vendepunktet rundt 10 årsmarkeringen for angrepet i 2021 med et nytt budskap om en kamp mot høyreekstremisme, en anerkjennelse av hva partiet og de rammede har måttet gå gjennom, og med et fremtidshåp for tiden fremover.

FORORD

Tragedien 22.juli har påvirket flere generasjoner på mange måter. Selv var jeg nylig blitt 13 år, og terrorangrepet ble en slags start på en politisk vekkelse. Jeg hadde ikke tenkt så mye på politikk og ante ikke at det fantes egne partipolitiske ungdomsorganisasjoner. Angrepet på AUF gjorde at jeg fikk øynene opp for både AUF og andre lignende organisasjoner, og etter hvert som angrepet begynte å synke inn og det store sjokket landet litt, ble jeg som mange andre mye mer bevisst på både det tankesettet som stod bak handlingene, men også det glødende engasjementet ofrene hadde hatt, og hva de døde for. Man satt igjen med en sterk urettferdighets følelse, og en ubegripelig fortvilelse over hva som akkurat hadde skjedd.

2 år etter angrepet meldte jeg meg inn i et ungdomsparti, og siden da har jeg fått gleden av å besøke Utøya ved flere anledninger. Første gang i 2016, 5 år etter angrepet. Jeg har parallelt fått følge utviklingen av både AUF som organisasjon, men også av Utøya, og den viktige kampen med å «ta øya tilbake», samtidig som man husker og hedrer de som på tragisk vis ble drept. Demokratisenteret og Hegnhuset på Utøya er med på å bevisstgjøre ikke bare unge, men mennesker i alle aldre på det farlige tankegodset som førte til angrepet, og hva vi sammen som samfunn kan gjøre for å forhindre slikt hat og slike onde tanker.

Nå, over 10 år etter angrepet er det fremdeles et sårt tema, også i den politiske debatten. Hvordan vi omtaler både terroren, men også hvordan vi velger å ta for oss det ideologiske på begge sider har stor virkning på ettertiden.

Jeg har tatt et standpunkt om å bevisst ikke omtale morderen med navn, han refereres til i hele oppgaven som «terroristen» eller andre lignende begreper.

Til minne om alle de vi mistet 22.juli 2011.

For dere lover vi ikke ett minutt stillhet, men et liv i kamp.

Takk til alle overlevende og pårørende som ikke har gitt seg, men som kjemper videre.

Jeanette Lea Romslo

9.mai 2022

Innholdsfortegnelse

Forside	1
Sammendrag	2
Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Innledning	5
22.juli 2011.....	7
Litteraturgjennomgang	8
Metode og fremgangsmåte	10
Teori	11
Analyse	12
Fenomen 1 - Sakseierskap	12
Fenomen 2 – «Utøyakortet»	16
Fenomen 3 – Sosiale medier og «Arbeiderpartihatet»	20
Fenomen 4 – AUF og Arbeiderpartiets retoriske utvikling	23
Konklusjon	25
Fenomen 1 - Sakseierskap.....	25
Fenomen 2 – «Utøyakortet»	24
Fenomen 3 – Sosiale medier og «Arbeiderpartihatet»	24
Fenomen 4 – AUF og Arbeiderpartiets retoriske utvikling.....	26
Oppsummering	27
Referanseliste	29

Innledning

I dagens moderne samfunn er den politiske debatten blitt mer og mer polarisert. Med den digitale revolusjonen og den nye informasjonsteknologien kan man få «nyheter» fra en hvilken som helst avsender, og selv være med på å spre informasjon ut til andre.

Ytterkantene i samfunnet får stadig mer plass, og falske nyheter spres rundt på nettet forkledd som reelle nyheter. I en rapport fra 2020 viser medietilsynet at 44% rapporterer om at de har fått «tilsendt eller kommet over falske eller usanne nyheter», og 68% sier at de er kommet over informasjon man har vært i tvil om er sann på nett de siste 12 månedene (Medietilsynet, 2021, s.4). I den offentlige debatten må man som mottaker i større grad sile ut hva som blir sagt som er reelt, og hva som er enten såkalt «bullshit», eller direkte «fake news» som blir fremstilt for å svekke den andre siden. I dette debattklimaet oppstår nye ord og nye betegnelser. Det er nettopp denne polariserte debatten rundt terrorangrepet 22.juli som har gitt oss det nye begrepet «Utøyakortet».

Over 10 år etter angrepet er det fremdeles et sårt tema med mye følelser, også i den offentlige politiske debatten. I disse diskusjonene både omkring selve terroren, men også i debatter om nærliggende temaer som innvandring og integrering har nyordet dukket opp. Det er interessant å se hvordan Fremskrittspartiet har valgt å gå frem i dette debattklimaet, og hvordan Arbeiderpartiet og AUF har utviklet sin retorikk rundt angrepet over tid, og hvordan overlevende opplever det å ta en rolle i det politiske debattklimaet i ettertid.

Problemstillingen min i denne oppgaven om politisk retorikk er: «Hvilke fenomener har dukket opp rundt politisk retorikk etter terrorangrepet 22.juli og hvordan har det påvirket ytringsrammene for AUF og Arbeiderpartiet?».

«Utøyakortet» har ved flere anledninger dukket opp i debatten etter 22.juli, og blitt brukt på flere ulike måter av forskjellige aktører. Men hva betyr det egentlig når en meningsmotstander av Arbeiderpartiet bruker dette begrepet? Eller en journalist? Hvilken gevinst får man av å bruke det? Hvordan har terrorangrepet påvirket deler av den politiske debatten det siste tiåret? Og hvordan oppleves det å ta debatten for de overlevende og pårørende etter tragedien 22.juli?

Jeg har delt inn denne oppgaven i 4 forskjellige fenomener innenfor hovedtemaet politisk retorikk. Først og fremst ser jeg på sakseierskap, og hva som skjer når en viktig sak for et parti får en helt ny problemstilling. Dette ble tilfelle for Fremskrittspartiet og innvandringsaken i den umiddelbare tiden etter 22.juli. Det andre fenomenet er «kortet», den gjentagende bruken av en metafor som har fått feste seg og som dukker opp i den offentlige debatten med jevne mellomrom, «Utøyakortet». Her ser jeg på hvilken gevinst man får av å bruke det, og hvordan det oppleves for de som er på mottakersiden når det blir brukt i forskjellige politiske debatter og diskusjoner.

Det tredje fenomenet går utpå hvordan den politiske debatten påvirkes av dagens sosiale medier og hvilke konsekvenser det får for det politiske klimaet og diskusjonene. Jeg ser på hvordan man som offentlig person er med på å påvirke debatten på nettet og er med på å polarisere for å få oppmerksomhet, noe FrPs Sylvi Listhaug har noen gode eksempler på. Her kommer jeg også innom det såkalte «Arbeiderpartihatet» og ser på hvordan overlevende må leve med både trusler og hets, noe som gjerne har oppstått i anledning en offentlig debatt relatert til temaer omkring 22.juli.

Det siste jeg velger å gå inn på i denne oppgaven er hvordan AUF og Arbeiderpartiet har vært på en retorisk reise både innad, men også utad, de siste ti årene. Det retoriske budskapet har gått fra et fokus på at det var «et angrep på oss alle og på demokratiet» til kampen partiet de siste årene har måttet tatt for å bli anerkjent som offer, for et av de største og verste politisk motiverte terrorangrepene i moderne tid.

22.juli 2011

22.juli står seg som en av de mørkeste datoene i norsk historie. Denne dagen ble 77 mennesker drept på brutalt vis av en høyreekstrem terrorist. I tillegg ble mange hardt skadd, og flere også såret for livet. På få timer klarte gjerningsmannen å detonere en bombe i en varebil utenfor regjeringskvartalet i Oslo, for deretter å ta seg til Utøya hvor AUF hadde sin årlige sommerleir. Ikledd en falsk politiuniform kom han seg med på båten MS Thorbjørn bort til øya, hvor han begynte å systematisk skyte rundt seg. Han gikk rundt på øya med maskingevær og spredde frykt i over en time, hvor han klarte å drepe totalt 69 mennesker. De fleste av dem, politisk aktive ungdommer i AUF.

Umiddelbart etter bomben gikk av i Oslo ble det en allmenn oppfatning av at en terrororganisasjon, og da gjerne en islamsk som eks. al-Qaida sto bak. Det var naturlig å umiddelbart tenke i de baner, da man i flere år hadde hatt lignende terrorangrep av slike islamistiske organisasjoner i andre europeiske byer. Særlig i tiden etter 9/11 og fokuset på «war on terror» var det i starten mest tenkelig at det var noe slik. En gruppe kalt «Helpers of the global jihad» tok til og med tidlig på seg ansvaret for bomben og forsterket denne tanken om islamsk terror i Norge. (Holden, 2011)

Alt fra norske medier til Fox News, CNN og New York Times spekulerte tidlig i om det var et angrep utført av militante islamister. The Sun dro det enda lengre og publiserte det hele på forsiden av avisen sin dagen etter. (Sandvik, 2011). Det skulle vise seg å være en stor feil.

Klokken 18.27 norsk tid fredag 22.juli blir en hvit nordmann på 32 år pågrepet på Utøya og siktet for begge terrorangrepene. Han hadde i forkant av angrepet utarbeidet et politisk manifest som ble publisert på nettet og sendt til journalister allerede samme kveld. Dette manifestet inneholdt sterke høyreekstremer ideer og tanker som skulle forsvare de grusomme handlingene han hadde stått bak. Han hevdet å være en redningsmann for landet, og en som skulle «beskytte Norge mot innvandringsvennlige sosialister.»

Litteraturgjennomgang

Det er skrevet mange bøker om 22.juli, og i 2021 ble det utgitt mange nye i anledning 10 års markeringen av angrepet. AUF ga ut sin egen bok «Aldri tie, aldri glemme», denne boken er skrevet av forskjellige aktører som ble berørt 22.juli. Her snakker man om livet etter terroren, det politiske oppgjøret, høyreekstremismens røtter og veien videre.

Denne boken var en offentliggjøring av det politiske og retoriske skiftet som gradvis har kommet på plass de siste årene. AUF har lenge måttet kjempe for anerkjennelsen av at terrorangrepet 22.juli var et politisk motivert angrep mot dem, samtidig som man har hatt en form for «berøringsangst» innad i organisasjonen rundt dette. Utgivelsen av denne boken viser et tydelig skifte hvor man offentlig sa «nok er nok, nå må vi brette opp ermene og ta kampen vi for lengst burde tatt».

Jeg kommer heller ikke utenom Snorre Valens «Utøyakortet» som er utgitt samme år, som legger mye vekt på hvordan tiden har vært i etterkant av 22.juli. Han ser på hvordan blant annet ytringsfriheten har blitt behandlet, det at man må erkjenne at det var et politisk angrep og hvordan vi bør håndtere dette i ettertid. Han er innom mange perspektiver av begrepet han omtaler som «drittordet» - Utøyakortet. Han viser til hvor begrepet for første gang oppstod, og har fått AUF i tale om hvordan det oppleves at dette begrepet brukes. I tillegg er det i denne oppgaven utdrag fra boken «Ingen fred å finne» av Stian Bromark som har sett på utviklingen og konsekvensene terrorangrepet hadde for de som overlevde og de rundt.

Jeg har fått god tilgang på relevante teorier, og på forskning angående sakseierskap og lignende gjennom diverse forskningsartikler og utdrag i publiserte kilder. Figenschou og Beyer har gitt et stort bidrag med artikkelen «Limits of the debate – How the Oslo Terror Shook the Norwegian Immigration Debate». Disse artiklene har gitt meg tilgang på teorien om de tre sfærene til Hallin, og de ulike teoriene for ytringsfrihet og åpenhet. Jeg har også sett på allerede publiserte artikler om FrP, sakseierskap og innvandringsretorikk.

Jeg har også fått hjelp i masteroppgaven «Nye former for grensearbeid» av Nikolai Skorge Bogre som har analysert to av protestene som har oppstått i kjølvannet av den politiske retorikken til FrP politiker Sylvi Listhaug, som jeg har brukt som et eksempel i en av mine redegjørelser.

Mye er skrevet om AUF og Arbeiderpartiets opplevelser i etterkant av 22.juli, og mye er skrevet om ytringsfrihet og om den politiske retorikken til FrP og viktige representanter fra dette partiet. Mitt bidrag med denne oppgaven er å sy disse sammen og se en sammenheng mellom hvordan AUF og Arbeiderpartiet har opplevd tiden etter terroren, og hvordan prosesser på flere arenaer samt. nyoppståtte begreper og diskusjoner i kjølvannet av det, har påvirket dems ytringsrom og mulighet for politisk utfoldelse.

Metode og fremgangsmåte

Bøker som er gitt ut de siste årene om 22.juli har vært veldig nyttig, både som veiledende for deler av debatten som har vært i tiden etter terrorangrepet, men også fordi de inneholder reaksjoner og erfaringer fra blant annet overlevende og Arbeiderpartipolitikeres uttalelser om utviklingen man har sett i samfunnet de siste ti årene og hvordan partiet selv har håndtert tragedien og alt som har skjedd i tiden etterpå.

«Aldri tie, aldri glemme», «Ingen fred å finne» og «Utøyakortet» har bidratt godt med utdrag og kommentarer fra relevante personer til denne analysen, i tillegg til forfatterens egne skildringer og kommentarer til utspill og diskusjoner som har pågått.

Jeg bruker hovedsakelig nettavisartikler som kilder når jeg ser på hvordan bruken av begrepet «Utøyakortet» har blitt brukt av politikere og andre i den offentlige debatten, i tillegg til hvilke reaksjoner som er kommet i etterkant av bruken. Jeg har også brukt leserinnlegg og kommentarer med forskjellige perspektiver rundt bruken av ordet for å få et bredere syn på hvordan en opplever det at begrepet «Utøyakortet» blir brukt.

Teoretisk har publiserte artikler rundt politisk retorikk, FrPs innvandringsretorikk, hvordan mediene reagerte i etterkant av terrorangrepet og hvordan debatten mellom multikultur, ytringsfrihet og rasisme har vært med i det politiske klimaet i stor grad etter angrepet gitt et godt overblikk som er relevant.

Til denne oppgaven finnes mye relevant litteratur rundt lignende problemstillinger. Disse har gitt meg såpass mange egnede sitater og perspektiver, som i Snorre Valens «Utøyakortet» og AUFs egen «aldri tie, aldri glemme», at det ikke har vært nødvendig å supplere oppgaven med egne intervjuer. Dermed holder jeg meg også innenfor den generelle meldeplikten til fakultetet, og har ikke hatt behov for utvidet søknad om meldeplikt.

Teori

Ord er makt, og språk er virkelighetsoppfatning. Retorikk handler om de forskjellige metodene og virkemidlene man bruker for å legge frem sin sak, og deretter argumentere for det man står for på en troverdig måte. Man velger en appellform for å nå ut til de man ønsker å dele det bestemte budskapet til. Når politikere bruker sitt språk, og sin maktposisjon til å fremme et budskap eller en politisk overbevisning for å påvirke andre handler det om retorikk. Kjernebegreper innen retorikk som «logos, patos og etos» blir godt brukt av folkevalgte når de uttaler seg for å appellere til mottakernes kunnskap, følelser og ved å fremme seg selv fra en god side.

Språk bidrar til å produsere og reprodusere sosiale forhold, og spiller en viktig rolle i produksjon og reproduksjon av sosial ulikhet. (Lien, 2021, s.336) I denne oppgaven ser jeg spesielt på høyrepopulistisk retorikk, som ofte er kjennetegnet med at man presenterer en forestilling om det «gode» (det rene og homogene) som stilles opp mot de umoralske, de korrupte elitene og de som ikke tilhører kategorien «oss». Ofte er disse «andre» som fremstilles som en trussel mot dagens tilstand rettet mot den islamske befolkningen eller innvandringsvennlige partier som blir beskyldt for å blant annet sette landet i fare.

I analysen min nevner jeg «trykkokerteorien» som handler om hvorvidt man bør tillate høyreekstreme ytringer i samfunnet. Denne teorien går ut på at de høyreekstreme skal få lov til å delta aktivt i samfunnet med sine meninger, og at dette vil føre til at disse holdningene dempes istedenfor å spre seg. «I sola sprekker trollene» er en metafor som gjerne blir brukt om denne teorien. Denne teorien er veldig omstridt, og mange argumenterer mot at disse meningene skal få lov til å komme frem i den offentlige debatten.

Jeg bruker også teorien rundt Hallins tre sfærer i analysen av noen av de utvalgte fenomenene. Spesielt for å se på hvordan en ytring i en konsensus sfære kan utvikle seg og dermed også bevege seg helt over i avviks sfæren. Det samme med ytringer fra konsensus og bort til legitim kontrovers. Alt avhenger av hvordan ytringen blir lagt frem, hvilke retoriske virkemidler budbringeren bruker, og hvordan disse tankene spres i andre tradisjonelle, og sosiale medier gjennom tredjepersoner som selv hopper på debatten og sprer den videre.

Analyse

Fenomen 1 - Sakseierskap

Terrorangrepet 22.juli var ikke noen naturkatastrofe, og heller ingen tilfeldighet. Det var et politisk motivert angrep mot regjeringen, mot AUF og mot Arbeiderpartiet. Angrepet ble utført av en høyreekstremist som var inspirert av grusomme, rasistiske konspirasjonsteorier.

Dagen etter terrorangrepet ble det kjent at gjerningsmannen tidligere hadde vært medlem i Fremskrittspartiet og aktiv i ungdomspartiet fra 1997-2007. På spørsmål om hvilke signaler dette sender ut svarte daværende partileder Siv Jensen: *«Hva slags signaler det sender ut? Det er i grunn ikke mulig å utdype dette noe mer nå. Det er ikke tiden for å analysere»* og viser til at denne tiden må handle om samhold og omsorg for hverandre. Hun kalte angrepet for feigt og horribelt og avsluttet med å si at *«dette er en dag hvor alle FrPs medlemmer er AUF-ere.»* (Birkelund, 2011).

En av FrPs viktigste saker er en streng politikk rundt innvandring, asyl og integrering. Det har lenge vært en sak som har vært viktig for partiets popularitet. I 1995 sa 47% av de som stemte FrP at innvandring var den viktigste saken for dem. (Hagelund, 2003, s.48)

Antirasistisk senter viser til at i en undersøkelse fra 2009 kunne man se at nordmenn var mer redd for en stort konflikt mellom den muslimske og vestlige verden enn det man var for global oppvarming og den pågående finanskrisen. (Grimsby & Partapuoli, 2012, s.5). FrP hadde lenge hatt en periode med utvikling og økt popularitet, og ved stortingsvalget i 2009 fikk de over 20% av stemmene.

Da det kom frem hvilke motiver som lå bak terrorangrepet i 2011 var det en stor fare for at disse temaene fort kunne bli ømfintlige og vanskelige å håndtere. Bare kort tid etter angrepet sank medias fokus på innvandringsaker, og man hadde ikke lenger den harde debatten som preget tiden før. (Figenschou og Beyer, 2014, s.444) Dette var samtidig som man midt i en viktig valgkamp kjempet om makt og posisjoner i kommuner og fylkesting rundt om i landet. Det ble viktig for partiet å distansere seg fra det som skjedde, fra gjerningsmannen og hans ideer, men samtidig kunne beholde sakseierskapet, og få snakke om, sin aller viktigste sak.

I sin argumentasjon mot innvandring pleier partiet å både bruke et «økonomisk argument» og et «kulturelt argument» som skaper en frykt for konsekvensene innvandring til Norge kan

føre til, både for den norske kulturen som helhet, men også for velferdsstaten og samfunnet generelt. (Fangen og Vaage, 2015, s.40) Det kunne blitt veldig utfordrende for partiet dersom man fikk en «berøringsangst» rundt disse viktige områdene og man hadde måttet legge vekt på andre politiske temaer som var mindre relevante og mindre populære for partiet.

Tidlig fikk AUF høre at de som overlevende og pårørende hadde et ytringsansvar, og måtte passe på slik at man ikke ødela den politiske debatten. I andre politiske saker blir det gjerne satt pris på, og lyttet til at man har egne erfaringer å bruke. For eksempel med helsevesenet, med skolesystemet, barnevernet eller andre personlige historier man kan lære noe av. Men for de som overlevde 22.juli var det motsatt. Snorre Valen reflekterer over det i starten av boken sin: *“Jeg blir opprørt over hvor fort det å ha overlevd Utøya gikk fra å være noe som fordret at vi andre lyttet, til noe som diskvalifiserte deg.»* (Valen, 2021, s.21)

I 2011 var Eskild Pedersen leder av AUF. Han var selv på Utøya, men ble med båten MS Thorbjørn over på landsiden da de skjønnte at de var i fare. Han var tidlig opptatt av å snakke om angrepet, og de holdningene og idèene gjerningsmannen var påvirket av. Under LOs kartellkonferanse i november samme år uttalte han seg om at *«det er ingen tvil om at FrP har bidratt til en hatsk debatt om innvandring»* etter at representanter fra partiet tidligere hadde snakket om Arbeiderpartiets «kultursvik» og Carl I Hagens kom med sitt kjente sitat: *«ikke alle muslimer er terrorister, men nesten alle terrorister er muslimer»*. (Valen i Aftenposten, 2021).

Etter dette var det mange som hang seg opp i at Pedersen uttalte seg på den måten. Siv Jensen mente at Pedersen begrenset ytringsfriheten dems, og både representanter fra tankesmien Civita, tidsskriftet Minerva og journalisten Frank Rossavik hevdet seg på i kritikken mot han. Siv Jensen gikk så langt at hun i en gjesteblogg skrev:

Det kan virke som om Pedersen forsøker å skremme folk fra å delta i en demokratisk og fri debatt om utfordringer landet står overfor. Med andre ord forsøker en av APs fremste tillitsmenn å begrense ytringsfriheten. Det er nye toner fra et parti som svarte terroreren med «mer demokrati». (TV2, 2011)

Det var i etterkant av denne diskusjonen at daværende stortingsrepresentant Per Sandberg uttalte fra talerstolen på Stortinget: *«La meg først bare slå fast at det ikke er noen som prøver*

å spille offer her. Hvis det er noen som har spilt offer etter 22. juli, så er det til de grader Arbeiderpartiet». Da han så reaksjonene i salen la han raskt til «...Det bør de også gjøre, for de var et av de store ofrene». (Rønneberg, Staveland og Sørli, 2011)

Dette fikk sterke reaksjoner fra flere av stortingspartiene, og mange Arbeiderparti-representanter reagerte så sterkt at de måtte forlate salen. Partileder Jonas Gahr Støre tok til motmæle: — «Jeg reagerer på at representanten bruker ordene «spilt offer» om 22. juli. Arbeiderpartiet var et offer den 22. juli. Arbeiderpartiets juvel, ungdommen, ble angrepet forsvarsløst. Noe mer offer går det ikke an å bli» (Rønneberg, Staveland og Sørli, 2011)

Da han skjønnte hvordan det ble oppfattet og hvilke konsekvenser det fikk, beklaget han gjennom NTB: «Jeg har formulert meg på en fullstendig uakseptabel måte. Jeg har full forståelse for reaksjonene. Jeg legger meg helt flat og ber ydmykt om unnskyldning» (TV2, 2011). To år senere ga Sandberg ut boken «Mot min vilje», noe Stian Bromark reagerte på og trekker frem at Sandberg her hiver fra seg unnskyldningen sin når han skriver at «Arbeiderpartiet var ansvarlig for at 22.juli kunne skje». Samfunnsdebattant Aslak Sira Myhre sammenlignet det med å gi offeret skylden for en voldtekt. (Bromark, 2021, s.171-172)

I etterkant av Per Sanbergs utspill fra talerstolen skrev leder i Dagens Næringsliv at selv om utspillet til Sandberg var veldig på kanten, så var det fremprovosert av Pedersen. Som avsluttende setning i lederen står det: «Men så lenge ofrene ytrer seg i de offentlige rom, har de også et ansvar. Vi skal leve med ettervirkningene av 22.juli i mange år. Vi må finne en måte som ikke ødelegger den offentlige samtalen om innvandring og integrering.» (Dagens Næringsliv, 2011).

Over kort tid mistet flere hundre ungdommer sin stemme og sin rett til å uttale seg i innvandringsdebatten. Engasjerte ungdommer som hadde opplevd å bli angrepet for det de trodde på, fikk nå beskjed om å holde seg rolige og ikke provosere i denne diskusjonen. Det å ha vært på Utøya, og opplevd høyreekstremisme i sin verste form ble noe som gjorde deg inhabil, for følsom, for partisk. Ute av stand til å kunne delta på lik linje med alle andre.

Det hele utviklet seg til å bli et slags forsvar, et slags UNO-revers kort, hvor FrP kunne spille det ut, og dermed gjorde seg selv til offeret. Når representanter fra AUF og Arbeiderpartiet prøvde å snakke om konsekvensene av FrPs holdninger til innvandring, rasisme eller

asylpolitikk, kunne FrP nesten automatisk rette oppmerksomheten et annet sted, og dermed slippe å ta denne debatten på AUFs premisser. Den offentlige debatten om terroren dreide fort fra å handle om terroristens tankegods, hat, og ideologi, til å handle om selve terroristen og hans mentale tilstand etter hvert som undersøkelser og informasjon kom ut i media. Dette tjente FrP mye på, og innvandringsdebatten kunne dermed fortsette som før.

Den ferskeste episoden som fikk mye oppmerksomhet stod tidligere Oslo-ordfører Fabian Stang for under 10 årsmarkeringen av terrorangrepet. Under minnetalen sin den dagen sa Jonas Gahr Støre blant annet at høyresiden har et ansvar for at et lignende angrep ikke skjer igjen, og at man må ta anstand fra slike høyreekstreme ideer som stod bak terroren.

Det fikk Stang til å reagere sterkt, og på Facebook la han samme kveld ut et innlegg hvor han gikk hardt ut og hevdet at Jonas Gahr Støre her gjorde 22.juli om til «partipolitikk», og at han med sine uttalelser bandt partiet Høyre til høyreekstremister og dermed også til utførelsen av terrorangrepet. Når man prøver å snakke om ideologien og sette sammenheng mellom terroristens meninger og pågående diskusjoner om rasisme, innvandring og asyl blir det fort til en helt annen debatt fordi høyresiden ønsker å forsvare seg mot en slik sammenligning.

Fenomen 2 – «Utøyakortet»

Metaforer er et kjent fenomen ved språket vårt, og fungerer som sterke virkemidler når man skal formidle et budskap. Å få mottakeren til å visualisere seg noe, gir det lille ekstra til tankeprosessen. Slike metaforer kan brukes på både godt og vondt. Ofte bruker vi dem uten å tenke over at det faktisk er metaforer, fordi de er så innarbeidet i dagligtalen vår. Men noen ganger kan de ha mye å si for hvilken historiefortelling man skal sitte igjen med.

Bare noen få dager etter terrorangrepet kom ideen om et slags «kort» frem i lyset. Den 27.juli 2011 skrev journalisten Frank Rossavik i et debattinnlegg i Bergens Tidene:

«Fremskrittspartiets fiender i innvandringspolitikken har fått et ess på hånden». (Rossavik, 2011). Dermed etablerte man veldig tidlig metaforen om et slags «trumfkort» man kan «slenge rundt seg» som et forsvar og som et angrep på høyresiden når man snakker om innvandring, rasisme, asyl og integrering.

En av de større debattene hvor begrepet igjen dukket opp var under en diskusjon rundt bildebruk og politisk retorikk i 2018, i etterkant av et utspill fra FrP representant Sylvi Listhaug hvor hun trakk paralleller mellom et vedtak om innvandring i Stortinget, Arbeiderpartiets ansvar og landets sikkerhet mot terrorister. Da uttalte daværende kunnskaps- og integreringsminister, Jan Tore Sanner fra Høyre til VG:

Alle må tenke gjennom hvilke bilder, retorikk og ord man bruker i en diskusjon om så alvorlige saker og spørsmål. Men det må være mulig å diskutere denne konkrete saken, nemlig hvilke verktøy vi har for å stoppe terrorister, uten at Jonas Gahr Støre skal trekke 22. juli-kortet. (Giæver, Hansen og Rognstrand, 2018).

Dette var ekstra vondt for de overlevende og de etterlatte, ettersom Sanner i tråd med sine tidligere posisjoner, var en av de både AUF og støttegruppa hadde hatt mye med å gjøre i etterkant av 22.juli. Det førte til en storm på sosiale medier, og da spesielt på Twitter. Helèn Ingrid Andreassen var en av de overlevende som gikk hardt ut mot han med sine egne erfaringer og blant annet sa at *«det er ikke et føkkings kort.»*

Sanner skjønnte tidlig alvorret i uttalelsen sin, og kom med en ny Twitter melding: *«22/7 er den mest alvorlige terroren som har rammet Norge siden krigen, og selvsagt ikke et kort. Det er*

jeg helt enig i. Det ble feil, og jeg er lei for det, og derfor rettet opp. Vi må alle tenke gjennom hvilke bilder, ord og retorikk vi bruker». (Konstad, 2018).

Han ba også VG om å endre sitatet sitt til «uten at Jonas Gahr Støre skal bruke 22.juli som argument». (Skjervø, 2021, s.120) Her velger Sanner å fjerne selve «kortet», men det samme underliggende budskapet er fremdeles der. Påstanden om at Jonas Gahr Støre bruker 22.juli mot dem i en politisk debatt som omhandler innvandring og terror.

Senere i Debatten på NRK møttes Sanner og Andreassen til en debatt hvor de møttes ansikt til ansikt, her valgte Sanner en annen retning når han legger til:

Jeg vil si rett ut at jeg har lært mye den siste uken, og det tror jeg også mange andre har gjort. Vi har såra mange. Det er også en unnskyldning for innholdet i det som ble sagt. For det er en dimensjon som er helt annerledes i politisk debatt, når Ap og terror nevnes. Det har med 22. juli å gjøre. (Konstad, 2018).

Få dager etter hendelsene rundt Jan Tore Sanner, stod FrP veteran Carl I Hagen klar med en ny brannfakkell. Til tross for at han blir påminnet det som har skjedd rundt Jan Tore Sanner, og hvordan han hadde håndtert det i ettertid, valgte han å likevel gå hardt ut mot Arbeiderpartiet. I en uttalelse til Aftenbladet sier han: «Nå må de slutte å dra Utøya-kortet hver gang en aktuell politisk debatt om flyktninger, asylsøkere og innvandrere dukker opp. De kan ikke kneble Frp-folk ved å dra Utøya-kortet». (Spence, 2018).

FrP er et parti som har stor nytte av spissformuleringer, og bruk av metaforer som stiller dem selv i et godt lys, og de andre i et dårlig. De fremstiller ofte seg selv som partiet for «folk flest», og som det partiet som hele tiden kjemper mot den rådene eliten. Partiet har flere ganger fått kritikk for å spille «innvandringskortet» for å øke sin popularitet når meningsmålingene har sviktet. (Sollund, 2017, s.39).

Denne frustrasjonen kan de ha brukt til sin fordel, og ved å forstå hvordan en slik metafor påvirker synspunktene til andre, kan man ha dratt det til sin fordel ved å standardisere begrepet «Utøyakortet». Dermed vil store deler av debatten heller pågå på FrPs premisser, istedenfor å foregå på Arbeiderpartiets premisser.

FrP har selv vært offer for denne hersketeknikken, denne tanken om et «kort» man kan spille ut for å få diskusjonen dit man selv vil. Denne metaforen er med på å skape et bilde om at det ligger et motiv bak debatten, og er en veldig effektiv hersketeknikk. Sigrid Sollund skriver i sin bok «*hersketeknikker, nyttige og nådeløse*» at det er en veldig treffsikker hersketeknikk fordi den er så vanskelig å verge seg mot. (Sollund, 2017, s.39).

Men det er ikke bare politikere som har ytret seg offentlig og brukt denne metaforen. I bakteppet av stormingen av kongressen og kuppforsøket i USA i januar 2021 hadde Debatten på NRK dette som tema på en av sine sendinger. Til å snakke for tilhengerne av Trump hadde de invitert inn resett.no redaktøren Helge Lurås. Dette var det flere som reagerte på ettersom han har stått for ganske så høyre-radikale ideer som kan minne om noe av tankegodset til 22.juli terroristen. Utøya overlevende Tore Sinding Bekkedal valgte å sende direkte melding til debattleder Fredrik Solvang. Den ble også offentlig publisert på Twitter.

Meldingen fra Bekkedal lød: *Faen heller, mann. Det står om liv! Jeg var i skjul og lyttet til minne venner forblø på Utøya ... og så må jeg se deg framstille det som urimelig at du engang skal kunne stå for dine egne redaksjonelle vurderinger for hva du sender på NRK1. Det er faktisk patetisk.* (Fosse og Vege, 2021)

Det var etter denne hendelsen at begrepet «Utøyakortet» igjen dukket opp i den offentlige politiske debatten. Som svar på privatmeldingen fra Bekkedal sa Solvang blant annet «*Det Utøya-kortet er nokså drøyt.*» (Fosse og Vege, 2021) i sitt forsvar. Dette endte i en diskusjon rundt bruken av begrepet, og Bekkedal kalte det et «ondskapsfullt begrep» samtidig som han delte sine personlige erfaringer, og hvorfor han mente at det var relevant å snakke om høyreekstremisme i sammenheng med angrepet av kongressen. Han legger vekt på at «*Begrepet er så intenst giftig for hva som ligger mellom linjene.*» (Fosse og Vege, 2021)

Solvang valgte fort å stenge Twitter kontoen sin, og kom med mange forskjellige uttalelser i ettertid. En av disse uttalelsene hvor han i ettertid vurderer situasjonen var: «*man kan diskutere når den personlige erfaringen er relevant for diskusjonen, jeg mente i affekt at den var helt irrelevant, men da jeg fikk tenkt meg om, forstår jeg sammenhengen mellom resett og 22/7 veldig godt slik den fortoner seg for ham og mange.*» (Bromark, 2021 s.174). Sinding Bekkedal hadde en utfordrende tid mens alt dette pågikk, og legger ikke skjul på at det er

utfordrende å stå i. Han mener det er «*uakseptabelt at det (Utøyakortet) brukes i sentrale maktstrukturer.*» og valgte å ta den offentlige kampen mot. (Bromark, 2021, s.174)

Snorre Valen har i sin bok om 22.juli valgt å forklare det han omtaler som «*drittordet*» (Valen, 2021, s.25-26) som: **Utøya-kort / 22.juli-kort** (gjennom lavtysk, fra latin, av gresk khartes, «*papir*»; beslektet med kart) **1** politisk spillkort med høyeste verdi; trumfkort som Arbeiderpartiet generelt, og terroroverlevende spesifikt, er alene om å besitte. Han legger også til at ordet «*er brukt av makt for å holde andre nede i sin reneste form, for det rammer kun dem som faktisk var rammet av 22.juli*».

Det blir en slags «*Blaming the Victim*» metode. Overlevende forteller om en frykt for å bli beskyldt for å bruke «*Utøyakortet*» når de snakker om sine erfaringer, eller når de uttaler seg om politiske temaer som er beslektet med tankegodset som stod bak angrepet. Det er som om man er blitt inhabil i disse sakene, og at det er for nært, for sårt og for emosjonelt til at man kan forholde seg til det. AUF og Arbeiderpartiet har lang historie med kamp mot rasisme og høyreekstremisme, men ironisk nok har dette blitt mer dysset ned hos begge i tiden etter angrepet 22.juli, på grunn av den store berøringsangsten som utviklet seg rundt temaet.

Men er det egentlig slik at «*Utøyakortet*» bare gjelder for de overlevende og for ungdommer som er medlem av AUF? Hva betyr det egentlig når man fjerner maktstrukturene, og motivet som ligger bak når noen velger å benytte seg av det i den debatt? Snorre Valen utforsker denne tanken og breder perspektivet for oss når han legger til i sin bok at «*Når du kjenner på ubehaget ved tanken på at han skal slippe fri, og innerst inne håper han aldri gjør det, drar du «22.juli kortet» du også.*» (Valen, 2021, s.140)

Fenomen 3 – Sosiale medier og «Arbeiderpartihatet»

Innen politisk retorikk har Hallin laget en «tre sfæres modell» som deler ytringer inn i tre sfærer avhengig av legitimitet og styrke. Den tre er «sphere of consensus», «sphere of legitimate controversy» og «sphere of deviance» (Hallin sitert i Figenschou og Beyer, 2014, s.431) På norsk blir det da altså: konsensus, legitim kontrovers og avvik –sfærene. Disse sfærene sier noe om hvilke ytringer og meninger som er legitime avhengig av hvor og hvordan de ytres.

Et eksempel på hvordan en ytring i én sfære kan være med på å dreie debatten inn i en annen sfære er hvordan FrP startet en debatt i 2018 hvor Sylvi Listhaug dro den videre til sosiale medier, kommentarfeltene og alternative nettsteder. I etterkant av en tidligere nevnt debatt på Stortinget om statsborgerskap rundt personer som utgjør en trussel, og hvorvidt dette skulle inntre innom domstolene eller ikke, gikk FrPs innvandringspolitiske talsperson ut i NRK og uttalte at: «*flertallet, med Ap i spissen (...) synes åpenbart at terroristenes interesser er viktigere enn nasjonens sikkerhet.*» (Helljesen, Strand & Svaar, 2018)

Dette plukket daværende justisminister, Sylvi Listhaug opp og delte den samme teksten selv i en post på sin Facebook side med et bilde av terrorister med oppfordringen «Lik og del». Som Nikolai Skorge Borge skriver i sin masteroppgave: «*Å koble risiko for terror og en politisk motstander er en kraftig måte å ramme inn den potensielle konsekvensen.*» (Bogre, 2020, s.55)

Dette fikk naturligvis stor oppmerksomhet og det tok ikke lang tid før kommentarfeltene fylte seg opp. Jonas Gahr Støre mente det var uverdigg av en justisminister å legge ut noe slik, og viser til at dette ble lagt ut samme dagen som filmen om Utøya-terroren ble lansert på kino. Han uttalte også at: «*Vi har vært utsatt for terror, vi bekjemper terror, og vi står sammen i Stortinget om kraftfulle tiltak mot terror. Å da komme med et slikt utspill, mener jeg er nedslående*» (Helljesen og Engevik, 2018). Ved å gjøre dette dreier Støre debatten inn på et nytt spor, og inn på tematikk rundt angrepet på dem 22.juli.

Støre ber samtidig folk om å se i kommentarfeltet til Listhaug, som et bevis på hvordan hennes hatske retorikk nører opp om enda kraftigere språkbruk av hennes tilhengere. Listhaugs post går fra å være en advarsel mot Arbeiderpartiet, til å bli en advarsel mot sin egen retorikk. Det kom sterke reaksjoner på innlegget hennes, både fra personer innad i

arbeiderbevegelsen, men også støtte fra flere andre partier og organisasjoner. Daværende generalsekretær i AUF som selv var overlevende etter 22.juli, Tonje Brenna, reagerte kraftig og sa at hele Facebook innlegget var «motbydelig.».

Hun sa også som en oppfordring til både folkevalgte og andre at: «*tilgi henne ikke, hun veit hva hun gjør*». Det medførte et lass av kommentarer og diskusjoner, og selv på sin egen private bruker var det til og med noen som kommenterte: «*å dra 22.julikortet er smakløst. Synes AP burde skjønt det helt selv*». (Bromark, 2021, s.172) Dette viser hvordan et politisk utspill i konsensusutfæren fra høyresiden hvor man ikke direkte bruker begrepet selv, er med på å styrke retorikken og tankegodset bak, som igjen fører til at andre i større grad bruker metaforen og andre spissformuleringer i en annen, mer alternativ sfære.

I etterkant av dette gikk Listhaug ut og forsvarte både seg selv og partiet sitt, og la vekt på at hun tar avstand fra disse ytterliggående gruppene hun blir knyttet til. Hun opplevde det hele som «en heksejakt», og til slutt måtte hun gå av som justisminister i etterkant av blant annet et daddelvedtak i Stortinget fra partiet Rødt. Under denne politiske stormen fikk Listhaug tilsendt et blomsterhav til kontoret sitt med støtteerklæringer. Det fikk reaksjoner og som en protest ble gruppen «Soldiers of Are og Odin» opprettet. Denne gruppen vokste til 35 000 medlemmer og samlet inn hele 17 556 117,- til «Leger uten grenser» som en motreaksjon og motdemonstrasjon mot Listhaug og hennes hatske retorikk. (Bogre, 2020, s.58)

Stian Brosmark skriver i sin bok om tiden etter 22. juli:

Påstander om at du spiller offer for å oppnå noe du ikke egentlig har krav på, skaper ikke trygge miljøer der du kan lette på trykket. Så lenge mange mennesker ikke kan snakke åpent om traumet som rammet dem, uten å bli beskyldt for å ville oppnå en urettmessig fordel, vil vi gå glipp av verdifulle erfaringer. (Bromark, 2021, s.175)

Med dette bakteppet er det skummelt å tenke på at så mye som én av tre av de overlevende etter 22.juli har opplevd å bli utsatt for hets og trusler i ettertid. (Brønseth, 2021). Når man ser på en spørreundersøkelse utført i 2021 kan man lese at hele 29% av de spurte mener at Arbeiderpartiet har slått politisk mynt på 22.juli. (Jupskås og Solheim, 2021).

Det kan virke som om taktikken til FrP har fungert godt i hvordan fortellingen i etterkant av angrepet skal fortelles og huskes, samtidig som handlingsrommet til overlevende og andre har blitt innsnevret.

Noen måneder senere, i mai samme år, uttalte en professor ved BI seg i en kronikk i Stavanger Aftenblad om at «*Arbeiderpartiet og AUF misbruker 22.juli politisk.*» (Gjems-Onstad, 2021). Her trekker han også en lang linje mellom okkupasjonen av Norge i 1940, og terroren på Utøya 22.juli, hvor han gir Arbeiderpartiet mye av skylden for begge de grusomme hendelsene. Denne kronikken møtte sterke reaksjoner, og det er presisert flere ganger i ettertid at han i denne kronikken uttaler seg som privatperson, og ikke som representant for utdanningsinstitusjonen BI.

I etterkant av Fredrik Solvangs tidligere nevnte utsagn ble det også hett og utviklet seg fort til å havne i en helt annen sfære. I et av kommentarfeltene kunne man lese kommentarer rettet mot Bekkedal og andre overlevende: «*nå må disse patetiske egoistiske ungdommene som overlevde utøya skjerpe dere*» og «*ekstremistbermen vil dra Utøyakortet for evig tid..*» (Valen, 2021, s.115-116). Et annet eksempel fra kommentarfelt i sosiale medier som er blitt tatt frem som et eksempel på hetsen de opplever er en ytring rettet mot Bekkedal: «*Du er en kjerring. En ryggløs mannskjit. Femidott som garantert bruker tampong. Dra utøya-kortet nå din fjott*». (Fosse, 2021)

Det er ulike meninger om hva som er den beste måten å møte utfordringene rundt rasisme og hatytringer. En av teoriene er den såkalte «trykkokerteorien» som går utpå at man må la de ekstreme holdningene slippe til i dagslys for å hindre at de sprer seg. Her står ytringsfriheten veldig sentralt, og noe av tanken er som metaforen «trollene sprekker i dagslys». (Eide og Naper, 2013, s.190). Et annet konkurrerende syn er ansvarsteorien som i en viss grad mener at angrepet ble utløst av blant annet den offentlige hatefulle debatten vi tillater å få utfolde seg i det offentlige rom og i politiske diskusjoner og debatter.

Fenomen 4 – AUF og Arbeiderpartiets retoriske utvikling.

Umiddelbart etter terroren valgte Arbeiderpartiet, som da var et regjeringsparti, å holde seg til en retorikk som sa at dette var et angrep på oss alle, på Norge og på demokratiet. Det har fått konsekvenser for hvordan partiet har håndtert katastrofen, og hvordan den vanlige nordmann ser på senere politiske utspill innenfor tema som innvandring, asylpolitikk og rasisme.

Etter 10 års markeringen i 2021 gikk LO leder, Peggy Hessen, ut i media hvor hun blant annet sa: *«AUF har løftet debatten over i et nytt spor, og jeg er glad for at også kongefamilien og biskopen går i front for dette.»* (Birkelund, 2021)

Hun viser til endringen AUF har vært gjennom de siste årene, og hvordan samfunnet rundt også i større grad har begynt å tenke på 22.juli som et politisk motivert angrep. Samtidig svarer hun på de tidligere nevnte påstandene fra Fabian Stang og legger til at han nok ikke er alene om å ha slike holdninger. Hun kaller det hele et trist eksempel på at man ikke klarer ta innover seg at terrorangrepet var et politisk motivert angrep på arbeiderbevegelsen, og at vi har et kollektivt ansvar for å kjempe mot dette hatet.

Samtidig som ofrene har trukket seg tilbake, så har de høyreekstreme ideene fått utspille seg i full offentlighet. Gjennom organisasjoner som blant annet Pegida, SIAN, nettstedet Resett og det høyreekstreme partiet Alliansen, har personer fra ytre høyre fått snakke fritt om sine ideer i det offentlige rom, gjerne også beskyttet av politi for å ivareta ytringsfriheten. Politiet har ikke ønsket å gå ut med hvor mye penger man bruker på at disse organisasjonene skal få holde sine markeringer i offentligheten, men det er betydelige summer det er snakk om. (Rønhovde, 2021)

I mellomtiden har flere hundre ungdommer blitt frastjelt muligheten til å kunne ytre seg mot tankegodset disse høyreekstreme fremmer, fordi de selv en gang fikk kjenne konsekvensene på kroppen på verst tenkelige måte. Stian Brosmark viser til at det ikke bare er i det offentlige rom ofrene har valgt å trekke seg tilbake istedenfor å ytre seg slik man har hatt ønske og behov for. Men også i private sammenhenger har man heller latt være å uttale seg i frykt for beskyldningen om å «spille offer», eller å «dra 22.julikortet». (Brosmark, 2021, s.175)

Det går en linje mellom hva som er ytringsfrihet, og hva som er et hatutsagn. Men det er en utfordring å plassere de ulike ytringene i riktig kategori. Spesielt når metoder som

spissformuleringer, hersketeknikker, metaforer og andre retoriske grep brukes i argumentasjonen og opptreden i ytringen som kommer.

Astrid Hoem som i dag er leder av AUF var i en debatt på Dagsnytt 18 mot en representant fra tankesmien Cevita. Der gir hun et litt annet perspektiv enn de vi til nå har sett på: *Det oppleves som om «den andre siden» føler at vi sitter på et slags gullkort som vi bare kan kaste etter dem «22.juli. Jeg var der, jeg har definisjonsmakten over denne debatten».* (Valen, 2021, s.124) Hun forsvarer ikke bruken av begreper som «Utøyakortet», men uttrykker at hun ikke tror at de offentlige personene med hendelsene som er beskrevet tidligere gjør det fordi de kun ønsker dem vondt. Som vi har sett på tidligere er ideen om et slags politisk «kort» ikke en ny tanke, men en som har fått en ny knagg og et helt annet bakteppe enn andre.

En av de viktigste tingene man må se på i sammenheng med disse debattene og hvordan man behandler 22.juli er det hun kaller «berøringsangsten» som har rådet i både AUF, Arbeiderpartiet og i samfunnet generelt i altfor lang tid. Denne har også påvirket resten av debatten. AUF og Arbeiderpartiet har lenge også blitt utsatt for hersketeknikken «dobbelstraff». Det har blitt oppfattet som feil, uansett hva de har gjort. De taper om de gjør noe, og de taper om de ikke gjør noe. De får kritikk om de ikke snakker om det, og de får kritikk når de snakker om det.

I boken til AUF «aldri tie, aldri glemme», som ble utgitt i 2021, er det filosofert litt rundt dette, og kommet til en konklusjon som viser hvor ungdomspartiet vil at fokuset skal være i fremtiden:

Men kanskje vi heller skal snu på dette og si «ja, vi var der den dagen, og vi vet derfor mye – både politisk og personlig – om hva ekstremisme og fremmedfrykt koster»? Motstanderne våre vet at vi har denne angsten for å bli anklaget for å være partiske, og den bruker de gjerne mot oss. (Skjervø, 2021, s.43-44)

Jeg velger å avslutte her, da utviklingen av retningen og hvordan partiet ønsker å håndtere utfordringene rundt ettervirkningene av 22.juli kommer godt frem i dette sitatet.

Konklusjon

Fenomen 1 – Sakseierskap. Politisk retorikk er et bredt og spennende tema, og det er ingen tvil om at det i ettertid har pågått en retorisk maktkamp på den politiske arenaen om hvilken historiefortelling vi skal sitte igjen med, og hvem som skal få legge premissene for diskusjonen innen viktige temaer som innvandring, integrering, rasisme og asylpolitikk. FrP har klart å beholde sakseierskapet sitt, samtidig som grensene for hva som er greit å si har blitt flyttet stadig lenger, ettersom mer og mer ekstreme meninger har fått ta større plass i offentligheten. Sfærene har blitt forskjøvet. Ved å plassere seg helt i ytterkanten i konsensus sfæren oppnår man en helt annen oppmerksomhet, både i media og i befolkningen for øvrig.

Fenomen 2 - Utøyakortet

Metaforen «Utøyakortet» har fungert, og har fått påvirke mange politiske debatter i tiden etter terrorangrepet. Dette har gitt både fordeler og ulemper for FrP, og for Arbeiderpartiet. For FrP har man lyktes i å opprettholde debatten på sine premisser, og å få diskutere stadig ytterliggående legitimerte utsagn i konsensus sfæren. Samtidig har det bidratt til at flere og flere har fått en forestilling om Arbeiderpartiet som et elitistisk parti som drar politisk mynt på en hendelse som rammet «oss alle», og «demokratiet».

Samtidig ser man at de gangene FrP og andre benytter seg av begrepet, så skyver man debatten bort fra selve saken, til å omhandle 22.juli og de som var personlig rammet av denne dystre dagen. Man river i et slags metaforisk plaster, som blør hver gang man river opp i det. Det er sterke følelser, det er traumer, og det er en frustrasjon hos de overlevende og pårørende, som må leve med denne datoen, og de konsekvensene det fikk hver eneste dag.

Fenomen 3 – Arbeiderpartihatet og hets

Arbeiderpartiet har vært et stort og ledende parti i store deler av den moderne historien. Partiet har hatt regjeringsmakt i mange, lange perioder, og har hatt stor betydning for den politikken som er utformet i tiden både før og etter 2.verdenskrig. Det gjør at partiet lett blir offer for uthenging når noen protesterer på tingenes tilstand, og peker på partiet når noe er galt. Det er litt av baksiden med å ha så mye makt. Men at partiet har mye makt og har hatt stor betydning burde ikke påvirke Utøya-overlevende på den måten det gjør.

Det å være knyttet til et parti som har mye makt kan være hemmende, og man ser at

overlevende etter 22.juli i større grad opplever hets. Samtidig som grensene mellom sfærene viskes mer og mer ut, og stadig ytterliggående ytringer blir normalisert, øker også hetsen og det skumle hatet mot unge engasjerte på venstresiden og mot innvandrere, som utarter seg i visse ytterliggående miljøer.

Fenomen 4 – AUF og Arbeiderpartiets retoriske reise

I 2011 var Arbeiderpartiet et regjeringsparti, og statsminister Jens Stoltenberg var opptatt av å skape et bilde av at dette angrepet var på hele Norge, på demokratiet og alt vi sammen står for. Dette har bydd på utfordringer i ettertid, og da Stoltenberg forlot Arbeiderpartiet for nye oppgaver begynte stemmer som Raymond Johansen og andre viktige skikkelser å påpeke at det faktisk var et politisk motivert angrep, og at det var et angrep på Arbeiderpartiet og dems ungdom. Det må vi ikke glemme, for da glemmer vi også det som sto bak. Ideologien, hatet og konspirasjonsteoriene som har fått vandre i lang tid.

Oppsummering

Det tok lang tid før man begynte å prate ordentlig om tragedien, og de følgende terroren fikk. Partiet selv hadde en slags berøringsangst i lang tid, og når man snakket om nærliggende temaer i den offentlige diskusjonen fikk man ofte servert hersketeknikker i retur som rev opp i det allerede betente såret fra terroren. I 2019 opplevde Norge høyreekstrem terror på ny, da en ung mann motivert av høyreekstrem ideologi drepte søsteren sin og prøvde å utføre et terrorangrep på en moskè i Bærum.

Dette viste at det høyreekstremer fremdeles er farlig, og ga noen AUFere det ekstra man trengte for å snakke høyere om disse utfordringene og sine egne erfaringer fra Utøya. Det påpekte det jeg valgte å starte oppgaven min med, det gjorde det klart for alle at terror ikke er en naturkatastrofe som rammer tilfeldig. Det rammer fordi noen ville at det skulle skje, og setter det i kraft ved sine handlinger.

Det var likevel først ved 10 årsmarkeringen av angrepet at AUF ga ut boken «Aldri tie, aldri glemme» og dermed ga en stor, offentlig kunngjøring om at denne vanskelige tiden med berøringsangst og stillhet nå var forbi. Nå er det tid for å snakke, tid for å føle, tid for å ta et grep mot hatet og forhindre at lignende angrep skjer igjen.

I stadig større grad snakker man om ideene bak angrepet, og hvilke konsekvenser de fikk. I 2011 skiftet fokuset kjapt fra terroristens ideologi, til terroristens mentale tilstand. Nå som han er blitt «snakket i hjel» åpner det for mer diskusjon rundt selve angrepet og tankesettet bak mannen. Det at flere overlevende har fått litt mer avstand og fått håndtert traumene har også ført til at flere snakker åpent om både selve angrepet, men også om politikken og hva som er viktig i tiden fremover.

22.juli er en dato som for alltid vil bety noe for oss i Norge. På samme måte som USA gjennomgikk en kollektiv reise etter 9/11, har vi også i Norge en stor sorg som alltid vil være der. Et stort, svart hull i kalenderen den ene sommerdagen hvert år. 77 mennesker mistet livet denne dagen, 69 av dem på AUFs sommerleir på Utøya.

Det er ingen tvil om at terrorangrepet 22.juli har påvirket den politiske debatten, men det er usikkert hvem som egentlig har «tjent mest» på den. Arbeiderpartiet og FrP har vært de

dominerende partiene i diskusjonene, selv om de andre partiene også har vært involvert i form av støtteerklæringer og bruk av politisk ladet retorikk. Det har oppstått nye versjoner av allerede etablerte hersketeknikker, begrepet som «Utøyakortet» og i form av dobbeltstraff i debatter. At det er koblet mot en av de verste hendelsene i moderne tid gjør det hele enda mer sårbart, og enda vanskeligere å håndtere og snakke imot.

Samfunnet har endret seg mye i tiåret etter 22.juli, og det Hallin kalte «sfæren av konsensus» har stadig blitt utvidet ettersom flere og flere ytterliggående ytringer fra den avvikende sfæren har fått tatt større plass i offentligheten. Det som tidligere ble ansett som lukkede ekkokamre på nettet, har nå fått et helt nytt søkelys i det offentlige media, og ble plutselig et tema det ble debatt om i full offentlighet. Den kontroversielle, og den avvikende sfæren har i større grad fått innpass og fått ta plass i den politiske debatten.

Et eksempel på det er det tidligere omtalte valget NRK gjorde da de inviterte resett.no redaktør Helge Lurås for å prate om Trump og kuppforsøket i USA. Dette fikk, som vi så, Utøya-overlevende til å reagere og endte i en «debatt om debatten» og hvordan man skal håndtere det ekstreme, heller enn selve temaet NRK faktisk hadde invitert til diskusjon om.

Arbeiderpartiet og AUF har vært gjennom en retorisk reise de siste årene, og har måttet arbeide hardt både internt i partiet, men også eksternt ut mot den offentlige debatten og oppfatningene hos den vanlige nordmann. Berøringsangsten som har rådet i lang tid er i større grad i ferd med å viskes ut, og flere tar til orde for en anerkjennelse av terroren som politisk motivert hvor man samtidig belyser disse motivene og hvilke konsekvenser de kan få.

Utøya er tatt tilbake, og skoleungdom fra hele landet kommer jevnlig til øya for å ta del i demokratiserteret og for å lære om tragedien og det farlige hatet. AUF tok øya tilbake ved hjelp fra blant annet moderpartiet og fagbevegelsen. Etter ombyggingsprosesser og oppføring av minnesteder har de siden 2015 igjen hatt sin årlige sommerleir der, samtidig som man minnes alle de som mistet livet for det de trodde på.

Verden går fremover, og debatten om høyreekstremisme og det offentlige rom fortsetter. Men minnene av de drepte, og sårene fra tragedien, vil alltid være der.

Referanseliste

Birkelund, H. R. (2021, 23.juli) Nå bør det være slutt på beskyldningene om å dra Utøya-kortet, mener LOs leder. *Fri Fagbevegelse*, <https://frifagbevegelse.no/nyheter/na-bor-det-vare-slutt-pa-beskyldningene-om-a-dra-utoyakortet-mener-los-leder-6.158.806189.68d59354dd>

Bromark, Stian. (2021) «*Ingen fred å finne – 22.juli ti år etter*», Res Publica

Brønseth, I. (2021, 22.juli) Støre om «Utøyakortet» debatten: - Det har nok virket nesten paralyserende på deler av AP. *Dagsavisen*, <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2021/07/22/store-om-utoyakortet-debatten-det-har-nok-virket-nesten-paralyserende-pa-deler-av-ap/>

Dagens Næringsliv (2011, 25.november) Leder DN: Ofrene. <https://www.dn.no/leder-dn-ofrene/1-1-1742780>

Eide, Elisabeth, Maria Kjølstad, and Anja Naper. (2013). “*After the 22 July Terror in Norway: Media Debates on Freedom of Expression and Multiculturalism.*” *Nordic Journal of Migration Research* 3 (4): 187–96.

Fangen, Katrine og Vaage, Mari N. (2015) «*FrP-politikers innvandringsretorikk i posisjon og opposisjon*» *Agora vol.32, Utg.3-04. 14.05.2015 s.30-63*

Figenschou, Tine Ustad og Beyer, Audun. (2014) «*The Limits of the Debate: How the Oslo Terror Shook the Norwegian Immigration Debate*” *The International Journal of Press/Politics*.

Fosse, A. L. (2021, 14.januar) Mottok hets etter Solvang/Utøya-debatten på Twitter: - Jeg har ti års erfaring med dette her. *Nettavisen*, <https://www.nettavisen.no/nyheter/mottok-hets-etter-solvang-utoya-debatten-pa-twitter-jeg-har-ti-ars-erfaring-med-dette-her/s/12-95-3424073003>

Fosse, A. L. og Vege H. H. (2021, 9.januar) Fredrik Solvang har stengt Twitter-kontoen. *Nettavisen*, <https://www.nettavisen.no/okonomi/fredrik-solvang-har-stengt-twitter-kontoen/s/12-95-3424072237>

Giæver, H. og Hansen, E. B. og Rognstrand, A. (2018, 10.mars) Støre raser mot Listhaug-utspill om fremmedkrigere. *VG*, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a2yo44/stoere-raser-mot-listhaug-utspill-om-fremmedkrigere>

Gjems-Onstad, O. (2021, 06.mai) Arbeiderpartiet og AUF misbruker 22.juli politisk. *Aftenbladet*, <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/mBkvaO/arbeiderpartiet-og-auf-misbruker-22-juli-politisk>

Grimsby Haarr, Anne Gerd & Partapuoli Kari Helene. (2012) Antirasistisk Senter «*Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet 22.07.2011*». Andre versjon – 19.07.2012

Hagelund, Anikken (2003) *A matter of decency? The Progress Party In Norwegian immigration politics*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29:1, 47-65

Helljesen, V og Engevik, E. (2018, 10.mars) Støre med kraftig kritikk av Listhaug – nedverdiggende, lavnivå og veldig trist. *NRK*, <https://www.nrk.no/norge/jonas-gahr-store-med-kraftig-kritikk-av-sylvi-listhaug--opporende-og-veldig-trist-1.13954441>

Helljesen, V og Strand, T og Svaar, P. (2018, 8.mars) Regjeringen får ikke frata fremmedkrigere norsk statsborgerskap uten en dom. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/regjeringen-far-ikke-la-justisdepartementet-frata-fremmedkrigere-statsborgerskapet-1.13951789>

Holden, C. (2011, 22.juli) Terrorgruppe tar på seg ansvaret. *TV2*, <https://www.tv2.no/a/13113193/>

Jupskås, A.R. og Solheim, Ø. B. *VG*, (2021, 10.juni) Hvordan forstår nordmenn 22.juli-terroren i dag? *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/0KPVK0/hvordan-forstaar-nordmenn-22-juli-terroren-i-dag>

Konstad, M. (2018, 15.mars) Sanner møtte Utøya-overlevende i Debatten: - Jeg har lært. *NRK*. [https://www.nrk.no/norge/sanner-motte-utoya-overlevende-i-debatten - -jeg-har-laert-1.13964276](https://www.nrk.no/norge/sanner-motte-utoya-overlevende-i-debatten--jeg-har-laert-1.13964276)

Langset, K. G. (2011, 23.juli) FRP: Breivik har vært medlem og har hatt verv i ungdomspartiet. *Aftenposten*, <https://www.aftenposten.no/norge/i/g7og9/frp-breivik-har-vaert-medlem-og-har-hatt-verv-i-ungdomspartiet>

Lien, T. (2021) «*Listhaugs retorikk: en trussel mot norske verdier?*» Kirke og kultur 4/2021, Universitetsforlaget, s.335-344

Medietilsynet (2021) «*undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen*» Delrapport 1: Falske nyheter og desinformasjon.

Rossavik, F. (2011, 27.Juli) Når spillet starter igjen. *Bergens Tidende*, <https://www.bt.no/btmeneringer/kommentar/i/qJnE/naar-spillet-starter-igjen>

Rønhovde, H.H. (2021, 18.juni) Politiet vil ikke si hva det koster å holde Sian og motdemonstranter fra hverandre. *NRK*, <https://www.nrk.no/osloogviken/politiet-vil-ikke-si-hva-det-koster-a-holde-sian-og-motdemonstranter-fra-hverandre-1.15520002>

Rønneberg, K og Staveland, L.I og Sørli, E. (2011, 23.november) Sandberg: «AP har spilt offer» etter 22.juli. *Aftenposten*, <https://www.aftenposten.no/norge/i/GG75x/sandberg-ap-har-spilt-offer-etter-22-juli>

Sandvik, S. (2011, 28.juli) – Motbydelig at de skyldte på muslimer kun timer etter angrepet. *NRK*. https://www.nrk.no/norge/_motbydelig-a-skyldte-pa-muslimer-1.7730140

Skjervø, G. B. (Red). (2021) «*Aldri tie, aldri glemme*» Res Publica.

Skorge, N.S. (2020-11-06) «*Nye former for grensearbeid – en rammeanalyse av to protester mot retorikk i debatten om innvandring*». (Masteroppgave). Universitetet i Bergen.

Sollund, S. (2017) «*Hersketeknikker, nyttige og nådeløse*». Kagge Forlag.

Spence, T. (2018, 12.mars) Carl I. Hagen: Utidig av Solberg å kritisere Listhaug. *Aftenposten*, <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/Kve7yy/carl-i-hagen-utidig-av-solberg-aa-kritisere-listhaug>

TV2 (2011, 23.november) Nytt Sandberg offer – Sandberg beklager sterkt sine offeruttalelser. <https://www.tv2.no/a/13224443/>

Valen, S. (2021, 5.juli) Det var AUF som ble kneblet etter 22.juli. *Aftenposten*, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/weMb01/det-var-auf-som-ble-kneblet-etter-22-juli>

Valen, S. (2021) “*Utøyakortet*”, Cappelen Damm